УДК 796.015.6:364.69
DOI https://doi.org/10.32782/olimpspu/2026.2.2

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АДАПТИВНОГО СПОРТУ В УКРАЇНІ

Бабаліч Вікторія Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувачка кафедри теорії та методики спорту
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
ORCID ID: 0000-0001-5698-836X

Мішин Максим Володимирович,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри олімпійського та професійного спорту
Харківської державної академії фізичної культури
ORCID ID:0000-0002-8908-6861

Лавриненко Маргарита Олексіївна,
викладач кафедри олімпійського та професійного спорту
Харківської державної академії фізичної культури
ORCID ID: 0000-0003-4658-4526

У статті здійснено комплексний аналіз сучасного стану розвитку адаптивного спорту в Україні в умовах війни та з урахуванням трансформацій державної політики у сфері фізичної культури і спорту.

Актуальність дослідження зумовлена різким зростанням кількості осіб з травмами опорно-рухового апарату, ампутаціями, посттравматичними стресовими розладами та іншими психоемоційними порушеннями, що потребують ефективних механізмів фізичної, психологічної й соціальної реабілітації.

Мета дослідження – проаналізувати сучасний стан розвитку адаптивного спорту в Україні, виявити основні тенденції, проблеми та чинники, що впливають на його функціонування.

Для досягнення мети використано такі методи дослідження: аналіз, узагальнення, порівняння та систематизація наукових джерел, нормативно-правових документів; порівняльний аналіз міжнародного досвіду; структурно-функціональний підхід для визначення компонентів і напрямів розвитку сфери.

У результаті дослідження встановлено, що адаптивний спорт в Україні поступово змінюється з вузькоспеціалізованого напряму на багатокомпонентну систему, що поєднує реабілітаційний, освітній, соціальний і спортивний компоненти. Визначено головні проблеми розвитку: нерівномірність матеріально-технічного забезпечення, дефіцит профільних спеціалістів, обмежене впровадження інноваційних технологій та фрагментарність програмної підтримки. Обґрунтовано доцільність інтеграції адаптивного спорту в систему клубної моделі організації спорту, розширення міжсекторальної співпраці та впровадження кращих зарубіжних практик.

Доведено, що адаптивний спорт може бути не лише засобом фізичного відновлення, а й важливим чинником соціальної інтеграції, формування громадянської стійкості та реалізації принципів інклюзії й рівних можливостей.

Ключові слова: *адаптивний спорт, інклюзивна освіта, підготовка фахівців сфери фізичної культури і спорту, клубна система організації спорту, міжнародний досвід, профілактика травм, здоровий спосіб життя.*

Babalich Victoriia, Mishin Maxim, Lavrynenko Margarita. Current state and prospects for the development of adaptive sports in Ukraine

The article provides a comprehensive analysis of the current state of development of adaptive sports in Ukraine in war conditions and taking into account the transformations of state policy in the field of physical culture and sports.

The relevance of the study is due to the rapid increase in the number of people with musculoskeletal injuries, amputations, post-traumatic stress disorders and other psycho-emotional disorders that require effective mechanisms of physical, psychological and social.

The purpose of the study is to analyze the current state of development of adaptive sports in Ukraine, to identify the main trends, problems and factors that affect its functioning.

To achieve the goal, the following research methods were used: analysis, generalization, comparison and systematization of scientific sources, regulatory and legal documents; comparative analysis of international experience; structural-functional approach to determine the components and directions of development of the sphere.

As a result of the study, it was established that adaptive sports in Ukraine are gradually changing from a highly specialized direction into a multi-component system that combines rehabilitation, educational, social and sports components. The main development problems are identified: uneven material and technical support, shortage of specialized specialists, limited implementation of innovative technologies and fragmented program support. The feasibility of integrating adaptive sports into the system of the club model of sports organization, expanding inter-sectoral cooperation and implementing best foreign practices is substantiated.

It is proven that adaptive sports can be not only a means of physical recovery, but also an important factor in social integration, the formation of civic resilience and the implementation of the principles of inclusion and equal opportunities.

Key words: adaptive sports, inclusive education, training of specialists in the field of physical culture and sports, club system of sports organization, international experience, injury prevention, healthy lifestyle.

Постановка проблеми. Розвиток адаптивного спорту в Україні у сучасних умовах є одним із пріоритетних, стратегічних напрямів державної політики у сфері фізичної культури і спорту, реабілітації та інтеграції осіб з інвалідністю. Повномасштабна війна зумовила різке зростання кількості осіб із травмами опорно-рухового апарату, ампутаціями, посттравматичними розладами та психоемоційними порушеннями.

Потенціал адаптивного спорту полягає не лише у відновленні фізичних функцій, а й у формуванні активної життєвої позиції, підвищені якості життя та сприянні соціальній інтеграції осіб з інвалідністю. В умовах трансформації державної політики у сфері фізичної культури і спорту адаптивний спорт офіційно визначено як самостійний напрямок розвитку, що підкреслює його стратегічну роль у системі реабілітації та інклюзії.

Водночас практична реалізація цього напряму супроводжуються низкою проблем, пов'язаних із недостатнім розвитком спортивної інфраструктури, дефіцитом кваліфікованих фахівців, обмеженим науково-методичним забезпеченням та фрагментарністю програмно-цільової підтримки.

У зв'язку з цим актуальним постає наукове осмислення сучасного стану адаптивного спорту, узагальнення вітчизняного та міжнародного досвіду його розвитку, а також визначення перспективних напрямів підвищення ефективності системи спортивної, соціальної й психологічної реабілітації в Україні.

Дослідження проведено відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри теорії та методики спорту Центральноукраїнського державного університету ім. В. Винниченка на 2024-2027 рр. за темою «Система підготовки спортсменів у сучасному спорті» (номер державної реєстрації 0125U000720) та відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри олімпійського та професійного спорту Харківської державної академії фізичної культури на 2025-2029 рр. за темою «Історичні, теоретичні та методичні аспекти сучасної системи підготовки спортсменів» (номер державної реєстрації 0124U005127).

Мета дослідження – проаналізувати сучасний стан розвитку адаптивного спорту в Україні, виявити основні тенденції, проблеми та чинники, що впливають на його функціонування.

Методи дослідження: аналіз, узагальнення, порівняння та систематизація наукових джерел, нормативно-правових документів; використано порівняльний аналіз міжнародного досвіду та структурно-функціональний підхід для визначення компонентів і напрямів розвитку сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасних наукових джерел підтверджує, що адаптивний спорт все частіше розглядається не лише як частина сфери фізичної культури і спорту, а як багатоаспектне соціальне явище, що поєднує реабілітаційні, освітні, психосоціальні та інтеграційні функції. У вітчизняних і зарубіжних публікаціях зосереджується увага на його ролі у формуванні інклюзивного суспільства, підвищенні якості життя осіб з інвалідністю та зміцненні соціальної стійкості в умовах кризових викликів.

Зокрема, у дослідженні групи науковців [9] адаптивний спорт розглядається крізь призму як інтегральний та важливий елемент сучасного олімпійського і професійного руху. Автори підкреслюють, що в умовах повномасштабної війни в Україні його значення стає домінуючим, адже постає як ефективний засіб фізичної, психологічної та соціальної реабілітації, сприяє відновленню працездатності, формуванню громадської стійкості та суспільної солідарності.

У наукових доробках П. Хоу та І. Бріттен [19], розглядається адаптивний спорт як культурний і соціальний феномен, що змінює уявлення про інвалідність і фізичні можливості людини. Питання соціальної інклюзії через адаптивний спорт у системі освіти висвітлено в роботі групи дослідників [8], де доведено ефективність інтеграції відповідних програм у ЗВО та доцільність адаптації найкращих зарубіжних практик до умов українських університетів. З огляду на це, потрібно враховувати, що для розвитку адаптивного спорту кі відмітити в увагу на підготовці фахівців, готових до роботи в інклюзивному середовищі.

Так, у статті О.К. Шевчук, І.О. Когут та В. Л. Маринич [17] здійснено аналіз професійної готовності тренера щодо можливостей і мотивації роботи зі спортсменами з особливими освітніми потребами. Результати підтверджують думку науковців, що рівень інклюзивної компетентності українських тренерів залишається недостатнім, а традиційна система підготовки кадрів потребує оновлення. Подібну точку зору поділяють С. Радтке та Г. Долл-Теппер [25] , які відмітили свого часу низький рівень професійної готовності тренерів як важливий стримуючий чинник розвитку адаптивного спорту. Отже, кадрове забезпечення та інклюзивна компетентність фахівців є важливою умовою подальшого поступу сфери фізичної культури і спорту.

Окрему увагу зосередили дослідники на проблематиці реабілітації ветеранів війни. У науковому доробку С. Латенка та І. Хіміча [6] обгрунтовано доцільність поєднання адаптивного спорту з використанням асистивних технологій, що покращують функціональну мобільність, знижують прояв посттравматичних розладів, психоемоційний стан та сприяють активній соціальній інтеграції військовослужбовців після поранень. Аналогічні результати отримано у дослідженні Л. Рубан, М. Мішина, В. Місюри, О. Аносової та О. Гончарова [26], де доведено ефективність застосування тренувального моторного режиму як засобу відновлення функціональних можливостей та психоемоційної

стабілізації спортсменів-аматорів із посттравматичним стресовим розладом.

Міжнародні дослідження також підтверджують значення адаптивного спорту у заходах з реабілітації ветеранів М. Хаячі разом зі співавторами [21] вказують на зв'язок між військовими програмами реабілітації та паралімпійським рухом, А. Боуен й Х. Ешлі [18] доводять позитивний вплив спортивних програм для цієї категорії інвалідів, а А. Льюїс [23] наголошує на відновлені соціальних зв'язків і соціальної інтеграції через спорт. Н. Кеддік та Б. Сміт [20] підкреслюють, що систематична фізична активність знижують симптоми посттравматичного стресового розладу, тоді як К. Лі та М. Уйхлемен [22] розглядають адаптивний спорт як ефективну складову комплексної медико-психологічної реабілітації.

Водночас посилюється науковий інтерес до питань впровадження асистивних технологій в адаптивний спорт [24]. Низка дослідників підкреслює необхідність цифровізації спорту [27], наприклад, з точки зору сенсорного контролю [28].

У сучасних умовах глобалізаційних процесів адаптивний спорт розглядається як складова міжнародного руху [4]. Науковці [10] підкреслюють його значення для міждержавної співпраці, поширення гуманістичних цінностей і впровадження інноваційних технологій у підготовці спортсменів з інвалідністю.

Таким чином, аналіз наукових джерел засвідчує зростання інтересу до проблематики адаптивного спорту в світі і розширення напрямів його вивчення. Сучасні дослідження підтверджують його потенціал у фізичній, психологічній та соціальній реабілітації осіб з інвалідністю та ветеранів війни. Водночас більшість напрацювань зосереджені на окремих аспектах, що актуалізує потребу в комплексному науковому осмисленні сучасного стану та перспектив розвитку адаптивного спорту в Україні.

Результати дослідження. Розвиток адаптивного спорту в Україні є одним із пріоритетних напрямів державної політики у сфері фізичної культури і спорту, освіти та соціального захисту, оскільки саме через нього утверджуються важливі суспільні цінності – гуманізм, рівність, солідарність і гідність, які визначають інклюзивний характер сучасної соціальної політики.

Адаптивний спорт у сучасному суспільстві постає не лише засобом фізичної та психологічної реабілітації, а й ефективним інструментом соціальної інтеграції, громадянської стійкості та сталого розвитку[1]. Він поєднує освітній, виховний і психосоціальний потенціал, сприяючи зміцненню суспільної єдності та формуванню засад взаємопідтримки, довіри та партнерства.

Аналіз сучасного стану розвитку адаптивного спорту в Україні свідчить про його поступове перетворення від вузькоспеціалізованого напряму до багатокомпонентної системи фізичної культури, що поєднує різні компоненти діяльності:

1. Реабілітаційний компонент – адаптивний спорт виконує функцію фізичної, психосоціальної та соціальної реабілітації. Він сприяє відновленню рухових можливостей, підвищенню витривалості та загального рівня фізичної підготовленості осіб з інвалідністю, ветеранів війни [7] та людей із тимчасовими порушеннями здоров'я. Окрім фізичного відновлення, адаптивний спорт забезпечує емоційну підтримку, допомагає долати наслідки травм [12] і стресових розладів, формує впевненість у власних силах та сприяє поверненню до активного життя.

2. Освітній компонент. Функція адаптивного спорту полягає у його інтеграції в освітній процес ЗВО та систему професійної підготовки фахівців сфери фізичної культури і спорту. Такий підхід забезпечує формування компетентних фахівців: тренерів, викладачів та реабілітологів, здатних працювати з різними групами населення з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей. Освітній напрям також передбачає розробку методичних матеріалів, удосконалення системи оцінювання навчальних результатів [2] і підготовку кадрів до впровадження інноваційних практик у сфері адаптивного спорту [14].

3. Соціальний компонент. Соціальна функція адаптивного спорту полягає у забезпеченні інтеграції та реінтеграції осіб з інвалідністю, ветеранів війни [3; 5] та інших соціально вразливих груп у суспільне життя [11]. Систематична рухова активність сприяє розвитку комунікативних навичок, формуванню довіри, партнерства й підвищенню рівня соціальної залученості, а також зменшенню рівня соціальної ізоляції.

Адаптивний спорт слугує ефективним інструментом інклюзії, допомагає долати фізичні та психологічні бар'єри, сприяє створенню інклюзивного середовища, у якому кожна людина має можливість реалізувати свій потенціал і відчути соціальну значущість.

4. Спортивний компонент – спортивна складова адаптивного спорту охоплює організацію змагальної діяльності, яка спрямована не лише на підтримку та підвищення фізичної підготовленості, а й на реалізацію мотиваційної, виховної та соціальної функцій. Участь у змаганнях стимулює розвиток фізичних якостей, формує самодисципліну, цілеспрямованість і командний дух спортсменів.

Змагальна активність також виступає чинником професійної та соціальної реінтеграції осіб з інвалідністю та ветеранів війни, створює передумови для підвищення самооцінки, відновлення соціальних зв'язків і розширення можливостей участі у громадському житті.

Сучасний розвиток адаптивного спорту в Україні безпосередньо пов'язаний із вдосконаленням нормативно-правового забезпечення, формуванням системної державної підтримки та посилення уваги держави до інклюзивної політики у сфері фізичної культури і спорту.

Нормативно-правова база демонструє позитивну динаміку, що створює необхідні правові передумови для інтеграції адаптивного спорту в систему фізичного виховання і спорту.

Важливим етапом розвитку стало ухвалення нової редакції Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» щодо адап-

тивного спорту» № 4370-IX (від 17 квітня 2025 року). Документом:

- визнано «адаптивний спорт» як окремий напрям фізичної культури і спорту;
- закріплено його місце в системі державної політики фізичної культури і спорту;
- уточнено визначення адаптивного спорту як діяльності суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямованої на залучення осіб з інвалідністю та/або осіб з обмеженнями повсякденного функціонування до занять фізичною культурою з метою фізичної, психологічної та соціально-трудової реабілітації, інтеграції в суспільство, розвитку самостійності та залученості до місцевих спільнот.

Нормативно-правове забезпечення стає важливим чинником розвитку адаптивного спорту в Україні. Воно створює умови для його системного впровадження, закріплення у сфері державної політики та розширення доступності для осіб з інвалідністю й інших соціально вразливих груп.

Законодавчі зміни створюють правові передумови для системного розвитку адаптивного спорту, його інтеграції в освітні програми, реабілітаційні практики та місцеві ініціативи.

Так, на місцеві органи влади та органи самоврядування покладається забезпечення умов для занять адаптивним спортом за місцем проживання та відпочинку громадян, у тому числі через фінансування з місцевих бюджетів та співпрацю з громадськими організаціями.

Власники санаторно-курортних закладів, закладів відпочинку та об'єктів туристичної інфраструктури, зокрема туристичних баз, зобов'язані створювати умови для проведення фізкультурно-оздоровчої діяльності, фізкультурно-спортивної реабілітації та занять адаптивним спортом, що розширює його доступність і підвищує рівень соціальної інтеграції.

Попри активне поширення адаптивного спорту у світі та поступове формування інклюзивної політики в Україні, спостерігається низка проблем, пов'язаних із зростаючою потребою у фізичній та психологічній реабілітації осіб з інвалідністю. Зазначені обставини актуалізують необхідність розвитку доступних та системних спортивних програм, спрямованих на відновлення функціональних можливостей, підвищення психологічної стійкості та відкриття нових можливостей для самореалізації в громаді. Окремою проблемою, що стримує підвищення ефективності реабілітаційних програм, залишається обмежене використання сучасних технологій у сфері адаптивного спорту [16]. З огляду на це, у структурі функцій адаптивного спорту спостерігається розширення його ролі, яка охоплює не лише фізичне відновлення, а й психосоціальну підтримку учасників, що дає підстави розглядати адаптивний спорт не лише як засіб фізичної реабілітації, а й як чинник соціальної інтеграції та підвищення якості життя.

З організаційної точки зору адаптивний спорт реалізується в межах різних інституційних форм, які охоплюють заклади освіти, спортивні клуби та федерації, реабілітаційні центри й територіальні громади. У спортивних клубах і федераціях він функціонує переважно через спеціалізовані секції для осіб з інвалідністю, тоді як у реабілітаційних центрах адаптивний спорт є складовою комплексної фізичної та психосоціальної реабілітації. У ЗВО відповідні напрями реалізуються в межах підготовки здобувачів спеціальності А 7 Фізична культура і спорт за освітньо-професійними програмами першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти, у яких реалізуються програми «Адаптивний спорт», «Адаптивний фітнес», «Адаптивний спорт та спорт ветеранів війни», «Фізкультурно-спортивна реабілітація», «Фізична культура і спорт» та ін.

Важливу роль у розвитку адаптивного спорту відграють громадські організації (наприклад, ГО «Ігри Героїв»), благодійні фонди (наприклад, Veteran Hub) та волонтерські ініціативи (наприклад, Спеціальні Олімпіади). Які допомагають організовувати і проводити змагання, тренування, реалізовують соціально-орієнтовані проекти (наприклад, «Активні парки») для осіб з різними функціональними можливостями. Одночасно територіальні громади поступово інтегрують адаптивний спорт у місцеві програми розвитку фізичної культури і спорту. Наприклад, приймають участь у конкурсах соціальних ініціатив «Час діяти, Нестримні»). Реалізація цих напрямів потребує належного кадрового забезпечення, яке поступово розширюється однак ефективність їхньої професійної діяльності залежить від рівня фахової підготовки та подальшого вміння впроваджувати здобуті знання у професійну діяльність.

Як зазначалося раніше, у ЗВО підготовка тренерів дедалі частіше доповнюється освітніми компонентами з інклюзивної освіти та адаптивного спороту. Водночас у спортивних клубах і реабілітаційних центрах зберігається дефіцит фахівців, здатних працювати в мультдисциплінарних командах спільно з лікарями, психологами та соціальними працівниками. З метою подолання зазначених проблем за участі ПРООН в Україні та за підтримки Міністерства молоді та спорту України проводяться тренінги та програми підвищення кваліфікації для цих фахівців. Зокрема, було проведено спеціалізований тренінг для тренерів з адаптивних видів спорту «Шлях до відновлення: реабілітація постраждалих від вибухонебезпечних предметів через адаптивний спорт», спрямований на формування практичних компетентностей роботи з особами, які зазнали бойових та мінно-вибухових травм [15].

Інтенсивність розвитку адаптивного спорту на рівні регіонів і територіальних громад корелює з рівнем матеріально-технічного забезпечення. Станом на сьогодні матеріально-технічна база адаптивного спорту характеризується нерівномірністю розвитку між регіонами, що створює відмінності у доступності спортивної інфраструктури та спеціалізованого адаптивного обладнання і свідчить про необхідність подальшого вдосконалення умов для залучення цієї категорії населення до занять фізичною культурою і спортом [13].

Зростання кількості осіб з травмами опорно-рухового апарату, ампутаціями та психоемоційними порушеннями зумовлює необхідність у розширення

та систематизації адаптивних програм фізичної активності. Попри наявність локальних проєктів, їх кількість і масштаб залучення учасників залишаються недостатніми для задоволення наявного соціального запиту. В Україні реалізується низка спортивних заходів та програм підтримки, наприклад, національні мультиспортивні змагання «ГАРТ» для ветеранів і ветеранок, змагання з адаптивних видів спорту «Ігри ветеранів», «Сильні ігри», «Strong Spirit Games», а також освітні й організаційні заходи, які здійснює Фонд «Повернись живим», зокрема курс «Наші тут навчаються», спрямований на розвиток спортивних ініціатив у громадах. Окремої уваги заслуговує проєкт «Адаптивний спорт для ветеранів: регіональна модель», орієнтований на вивчення потреб і потенціалу розвитку адаптивного спорту на місцевому рівні, а також програма «Ветеранський спорт», що передбачає надання грантової підтримки для занять у спортивних закладах.

Перспективні напрями розвитку адаптивного спорту в Україні доцільно окреслювати з урахуванням зарубіжного досвіду. Аналіз нормативно-правового регулювання європейських країн підтверджує, що більшість із них не мають спеціалізованого законодавчого акту щодо адаптивного спорту. Натомість в України сформовано нормативні передумови для його інституціоналізації як самостійного напряму державної політики. За умови ефективної реалізації така модель може забезпечити системний, комплексний і правово обґрунтований розвиток адаптивного спорту та стати прикладом для інших держав у цій сфері.

Водночас у Франції, Німеччині та Великій Британії адаптивний спорт ефективно втілюється як складова стратегій, що поєднують діяльність державних інституцій, громадського суспільства та спортивних організацій. У Франції розвиток адаптивного спорту забезпечується через національні програми, що реалізуються зусиллями спортивних федерацій і участю у міжнародних освітньо-інклюзивних проектах, зокрема IDI4Sport, до яких долучилися й інші країни. У Великій Британії важливу роль у розширені доступу до спорту для осіб з інвалідністю виконують організації Activity Alliance, WheelPower та Panathlon Foundation. У Німеччині підтримка адаптивного спорту здійснюється відповідно до федеративної системи, через регіональні програми та розгалужену мережу спортивних організацій, наприклад Deutscher Behindertensportverband.

Важливу роль у розвитку та популяризації адаптивного спорту виконують міжнародні й національні спортивні інституції, насамперед МПК та федерації з адаптивних видів спорту, які забезпечують інституційні, організаційні й нормативні умови доступу осіб з різними видами порушень до паралімпійського та масового спорту. До прикладу, фонд Олімпійського і Паралімпійського комітету США (Team USA Paralympic Fund) фінансово забезпечує підготовку спортсменів для участі в міжнародних змаганнях, збирає кошти на покращення спортивної інфраструктури. У Великій Британії благодійна організація Disability Sport UK створює умови для залучення і підтримки людей з інвалідністю. Всіляко підтримує програми інклюзивного спорту співпрацюючи зі спортивними клубами і організаціями для тренувань спортсменів різної кваліфікації. В Україні відповідні функції покладено на організацію «Інваспорт» , яка має інший принцип діяльності, оскільки поєднує державне управління, фінансування та розгалужену мережу спеціалізованих центрів. Вважаємо, що за принципом організації ця система є не менш ефективною, а в окремих аспектах – більш системною та інституціоналізованою, оскільки орієнтована не лише на підготовку спортсменів високого рівня, а й на масове залучення осіб з інвалідністю до регулярної спортивної діяльності.

Поряд з діяльністю інституційних структур, у багатьох країнах реалізується інклюзивна державна політика, спрямована на залучення широкого кола осіб з інвалідністю до спорту шляхом субсидування, розвитку безбар'єрної інфраструктури та фінансування спеціалізованого обладнання. У Німеччині діють державні програми (наприклад, «Integration durch Sport») підтримки спортивних клубів, у тому числі з фінансування адаптивного спорядження, за участі федеральних органів влади. У Канаді діє національна програма Canadian Sport for Life, спрямована на розвиток спорту і фізичної активності. Через співпрацю зі спортивними федераціями, школами, муніципалітетами та іншими дотичними організаціями вона залучає всіх охочих до різної активності, при цьому створюючи інклюзивні умови для дітей і молоді з особливими потребами, наприклад, шляхом покриття витрат на тренувальний процес і спортивне спорядження. В Австралії національна програма «Sport Inclusion Australia» спеціалізується на створенні спортивного інклюзивного середовища для людей з порушенням інтелекту. Для діючих спортсменів допомагає пройти кваліфікації та отримати доступ до національних і міжнародних змагань. У школах інтегрована програма «Included Through School Sport», що забезпечує дітям з інвалідністю рівний доступ до занять фізичною культурою. Також є розгалужена структура, наприклад такі як «Blind Sports Australia» та «Special Olympics Australia», які функціонують для розбудови інклюзивного середовища. У Франції федерація адаптивного спорту «Handisport» за підтримки державних і приватних інституцій забезпечує участь осіб з інвалідністю у змагальній діяльності на різних рівнях.

Також для розвитку адаптивного спорту мають значення, як упорядковано на національному рівні механізми цільового фінансування та стратегічної підтримки. У Великій Британії фінансування здійснюється через програму «National Lottery Funding». Суттєва частина від надходжень виділяється на підтримку спорту, що сприяло створюванню інклюзивних спортивних центрів, та формуванню системи довгострокової підтримки спортсменів. У Канаді запроваджена стратегія «Sport Canada's Sport Support Program» , яка розподіляє кошти через національні та провідні організації, серед яких «Own the Podium», яка забезпечує комплексну підтримку адаптивного спорту, поєднуючи організацію тренувального процесу (наприклад, доступ

до сучасної спортивної інфраструктури), науково-методичний супровід та фінансування.

Зростання кількості програму у сфері адаптивного спорту підтверджує посилення інклюзивного підходу та пріоритетність забезпечення рівного доступу до систематичних занять спортом. Державна політика багатьох країн орієнтована на формування комплексних програм, що охоплюють підготовку фахівців, розвиток безбар'єрної спортивної інфраструктури, медико-реабілітаційний супровід і залучення різних вікових груп до адаптивної спортивної діяльності. У межах таких програм створюються спеціалізовані спортивні школи, академії та тренувальні центри, у яких створені умови для спортсменів з обмеженими функціональними можливостями. Так, наприклад, у Японії після проведення Паралімпійських ігор 2020 року було суттєво розширено мережу спортивних організацій, академій адаптивного спрямування. Для цього модернізовано великий об'єкт Tokyo Metropolitan Sports Centers for People with Impairments (Sogo та Tama). Те саме відбувається у Великій Британії, де продовжується технічне переоснащення спортивного центру Crystal Palace, та відкрито новий Performance Archery Centre.

Вагомим компонентом системи є медичний та реабілітаційний супровід спортсменів, що підтверджується досвідом Німеччини з розвиненою мережею олімпійських центрів (Olympiastützpunkte), кожен має медичний департамент, який забезпечує «спортивну реабілітацію повного циклу». Також відкрито реабілітаційні клініки (наприклад, VBG-Akademie), де функціонує система «розширеної амбулаторної фізіотерапії». Перспективним напрямом, на нашу думку, є раннє залучення дітей і молоді з інвалідністю до регулярних занять через освітньо-спортивні програми, наприклад ініціативу «Паралімпійська школа» в Бразилії. Одним із завдань цієї школи є підготовка кваліфікованих кадрів. Набуваючи досвід у цих школах, спортсмени з різними порушеннями набувають досвід, який потім можуть використовувати під час навчання і подальшої роботи як вчителі або тренер.

Також сучасний етап розвитку адаптивного спорту характеризується активним впровадженням інноваційних технологій, спрямованих на підвищення функціональних можливостей спортсменів з інвалідністю та оптимізацію тренувального процесу. Важливим завданням є постійна модернізація протезно-ортопедичних виробів, спортивних візків та іншого спеціалізованого обладнання з урахуванням індивідуальних потреб спортсменів та специфіки виду спорту.

Перспективним напрямом технічного розвитку є впровадження роботизованих систем та екзоскелетів, що розширюють функціональні можливості осіб із тяжкими порушеннями опорно-рухового апарату.

Окремим стратегічним напрямом розвитку є інтеграція адаптивного спорту в систему загальнонаціональних спортивних клубів, що сприяє формуванню інклюзивного спортивного середовища, як це реалізовано через модель «Inclusion by Design», «Inclusive Sport SA» в Австралії. Ідея полягає у тому, щоб у кожному клубі створити інклюзивний осередок і надати можливість тренуватися усім охочим. Для цього клуби мають відповідати певним критеріям. Зазначений досвід є релевантним для України в контексті системного переходу від традиційної моделі ДЮСШ до клубної системи організації спорту, що є складовою державної реформи спортивної сфери та передбачає активне залучення громадських спортивних клубів до фізкультурно-оздоровчої й спортивної діяльності як нової організаційної форми розвитку спорту в територіальних громадах. У межах цієї ініціативи органи місцевого самоврядування спільно з Міністерством молоді та спорту України ініціювали підписання меморандумів про впровадження клубної системи, що передбачає фінансову підтримку спортивних клубів, які функціонують як громадські організації, для здійснення системної фізкультурно-спортивної роботи. Запроваджена клубна система розглядається як інноваційний механізм модернізації національної спортивної інфраструктури та управління людським потенціалом у сфері фізичної культури і спорту. Відповідно до положень Державної стратегії розвитку фізичної культури і спорту до 2032 року та Закону України «Про фізичну культуру і спорт», передбачено поступовий перехід від мережі ДЮСШ до багаторівневої системи спортивних клубів, що діють на комунальному, освітньому та приватному рівнях. На нашу думку, така модель сприятиме формуванню єдиного простору спорту для всіх, у якому адаптивний спорт стає невід'ємною складовою системи клубної роботи. За таких умов ефективність інтеграції осіб з інвалідністю у спортивне та соціальне середовище буде ефективною і сприятиме реалізації принципів соціальної справедливості, рівних можливостей.

У більшості європейських країн спортивні клуби функціонують не лише як навчально-тренувальні осередки, а й як соціальні центри, що поєднують професійну підготовку спортсменів, роботу тренерського складу, доступність інфраструктури та постійну участь дітей і молоді у житті громади. Прикладом ефективного функціонування клубної моделі в країнах Європи є наприклад, Німеччина, бо вона має найбільш розгалужену систему спортивних клубів, які виконують функції важливих соціальних інституцій, серед них Freiburger Turnerschaft von 1844 e.V., Berliner FC Dynamo. У Великій Британії функціонують громадські спортивні клуби (Community Sports Clubs), які систематично реалізують програми з адаптивних видів спорту, зокрема Cardiff Huskies, Caledonian Thebans RFC, Bishop's Stortford Hockey Club. У скандинавських країнах спортивна активність значною мірою ґрунтується на діяльності добровільних спортивних клубів, серед яких Blindern Rugbyklubb (Норвегія) та Karlslunds IF (Швеція).

Важливим компонентом розвитку адаптивного спорту є також освітні ініціативи, орієнтовані на підвищення фахової компетентності тренерів, педагогів, волонтерів і представників освітніх установ, для чого створюються спеціалізовані навчально-методичні платформи та програми (наприклад, VolleySLIDE, ISSA Inclusive Sailing Program, Inclusive Adaptive Training Initiatives). Окремі міжнародні проєкти спрямовані на

розроблення стратегій посилення рівного доступу до спорту для осіб з інвалідністю, до реалізації яких долучається й Україна, наприклад «Sport for All».

Проведений аналіз показав, що попри позитивні зміни на законодавчому рівні та розширення програм підтримки адаптивного спорту, у практичній площині зберігається дисбаланс між регіонами, недостатня координація між суб'єктами реалізації державної політики, обмежене ресурсне забезпечення та фрагментарність міжвідомчої взаємодії. Виявлені проблеми зумовлюють необхідність комплексного підходу до удосконалення сфери з урахуванням освітнього, реабілітаційного, інфраструктурного й управлінського компонентів.

Висновки. Адаптивний спорт стає пріоритетним напрямом державної політики у сфері фізичної культури і спорту та реабілітації осіб з інвалідністю та ветеранів війни. Він залишається багатокомпонентною структурою, що забезпечує комплексний вплив на фізичний, психологічний та соціальний стан людини.

Головними стримуючими чинниками розвитку залишаються нерівномірність матеріально-технічного забезпечення, недостатній рівень інклюзивної компетентності фахівців, дефіцит спеціалізованого обладнання, обмежене впровадження сучасних технологій.

Серед перспективних напрямів в Україні вбачаємо інтеграцію адаптивного спорту в клубну модель організації спорту, розвиток системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців, розширення міжнародної співпраці та впровадження інноваційних технологій у тренувальний процес.

Література:

1. Бабаліч В.А., Сіренко С.С. Фізична культура і спорт як інструмент реалізації цілей сталого розвитку. *Розвиток фізичної культури та спорту в сучасних умовах: новітні виклики, проблеми та перспективи* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених, м. Миколаїв, 31 жовтня 2025 р. Миколаїв, 2025. С. 215–217.
2. Бабич В. І., Янович І. В., Малькова Я. П. Пошук шляхів удосконалення системи оцінювання знань майбутніх фахівців в сфері фізичної культури і спорту з освітнього компоненту «Олімпійський, професійний та адаптивний спорт». *Теорія та методика професійної освіти.* 2023. Вип. 61. Т. 1. С. 85–88.
3. Бойко У. Р., Передерій А. В. Формування мотивації до занять спортом ветеранів російсько-української війни. *Наук. час. НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*. 2025 Вип. 8 (195). С. 20–25
4. Воропай С.М. Глобалізаційні тенденції розвитку сучасного спорту: позитивні та негативні наслідки. *Наук. час. НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*. 2023;3К(162). С. 94–99.
5. Кашуба А.А., Ковальський В.В., Годлевський П.М., Бовсунюк Д.В. Соціальна інтеграція та адаптація ветеранів та учасників бойових дій в процесі занять адаптивним спортом. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*. 2025. Вип. 6(179). С. 113–117.
6. Латенко С., Хіміч І. Використання технічних засобів асистивних технологій в адаптивному спорті ветеранів війни. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)».* 2025. Вип. 3К(188). С. 186–190.
7. Луценко І. М., Коновал Ю. М., Золочевський В. В. Адаптаційний потенціал фізичної культури для військовослужбовців у процесі реабілітації в Україні. *Академічні візії*. 2025. Вип. 50. С. 50–59.
8. Мирошніченко В., Крупко Н., Цибровський А. Міжнародний досвід соціальної інклюзії через адаптивний спорт у вищій освіті. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*. 2025. Вип. (11(198), 137–141.
9. Митчик О., Курчаба О., Тарасюк В., Кліш І. Місце та роль адаптивного спорту у сучасному українському суспільстві. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)».* 2024. Вип. (5(178), 117–121.
10. Мішин М., Бабаліч В., Лавриненко М. Розвиток паралімпійського руху в умовах глобалізації. *Спортивна наука та здоров'я людини.* 2025. № 1(13). С. 125-137.
11. Мішин М., Ольховий О. Баскетбол на кріслах колісних як засіб соціальної інтеграції осіб з інвалідністю. *Актуальні проблеми фізичної культури і спорту в Україні та їх розв'язання в контексті наближення українського населення до європейських стандартів життя* : Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю, 26–27 листопада 2025 р., м. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2025. С. 42-45.
12. Новакова Л. В., Назарук В. Л., Давибіда Н. О., Безпалова Н. М. Адаптивний спорт при порушеннях опорно-рухового апарату. *Медсистринство*. 2025. № 2. С. 26–28.
13. Проект Закону про внесення змін до Законів України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» та «Про фізичну культуру і спорт» щодо запровадження державних стандартів у сфері фізичної культури і спорту та державних соціальних нормативів надання послуг суб'єктами сфери фізичної культури і спорту. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/CardByRn?regNum=5325&conv=9 (дата звернення: 21.04.2026).
14. Сущенко Л. П., Філатова З. І. Професійна підготовка майбутніх магістрів до викладання адаптивного спорту у закладах вищої освіти. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)».* 2025. Вип. 5 (192). С. 161–163.
15. Тренінг «Шлях до відновлення: реабілітація постраждалих від вибухонебезпечних предметів через адаптивний спорт» URL: https://mms.gov.ua/news/treninh-shliakh-do-vidnovlennia-reabilitatsiia-postrazhdalykh-vid-vybukhonbezpechnykh-predmetiv-cherez-adaptyvnyi-sport?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 21.04.2026).

16. Уряд підтримав ініціативу Мінсоцполітики щодо спрощення доступу ветеранів до спортивних протезів. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-pidtrymav-initsiatyvu-minsotspolityky-shchodo-sproshchennia-dostupu-veteraniv-do-sportyvnykh-proteziv (дата звернення: 21.04.2026).

17. Шевчук О. К., Когут І. О., Маринич В. Л. Організаційно-методичне забезпечення підготовки тренерів з питань інклюзивності в спорті як компонент інформаційно-освітнього простору. *Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія.* 2024. № 2. С.154–161.

18. Bowen Ashley H. Investigating the Impact of Adaptive Sports and Recreation Involvement for Veterans. Diss. Clemson University, 2025. P. 137.

19. Brittain I. The Paralympic Games Explained. 3rd Edition. London: Routledge, 2025. 302 p.

20. Caddick N., Smith B. The Impact of Sport and Physical Activity on the Well-Being of Combat Veterans: A Systematic Review. *Psychology of Sport and Exercise.* 2014. Vol. 15(1). P. 9-18.

21. Haiachi M.C, de Ávila E.B., Cardoso V.D., Canuto S.C.M., Kumakura R. S., de Oliveira A.F.S., Mataruna Dos-Santos, L.J. Military rehabilitation programs and Paralympic Movement. *Journal of Human Sport and Exercise.* 2020. 15(1proc), P. 46-56.

22. Lee K.K., Uihlein M.J. Adaptive Sports in the Rehabilitation of the Disabled Veterans. *Physical Medicine and Rehabilitation Clinics of North America*. 2019. Vol. 30(1). P. 289-299.

23. Lewis A. "More important than winning": A retrospective online research survey evaluating the effects of participating in an adaptive sports program for wounded, injured and ill Australian defence force veterans. *Journal of Military and Veterans Health*. 2022. Vol. 30. Issue 3. P. 64-74.

24. Mishyn M., Kamaiev O., Skaliy T., Słomiński M. Formation of wheelchair handling technique in players with disabilities by means of preparatory exercises. *Slobozhanskyi Herald of Science and Sport.* 2025. Vol. 29. № 4 (suppleme). P. 93-99.

25. Radtke S., Doll-Tepper G. A cross-cultural comparison of talent identification and development in Paralympic sports: Perceptions and opinions of athletes, coaches and officials. Freie Universität Berlin. 2014. P. 223.

26. Ruban L., Mishyn M., Misiura V., Anosova O., Honcharov O. Physical culture and sports rehabilitation of amateur athletes after brain contusion with post-traumatic stress disorder in the training motor mode. *Physical Rehabilitation and Recreational Health Technologies.* 2024. Vol. 9. № 6. P. 503-510.

27. Van der Slikke R. M. A., Berger M. A. M., Bregman D. J. J., Veeger D. H. E. J. Wearable Wheelchair Mobility Performance Measurement in Basketball, Rugby, and Tennis: Lessons for Classification and Training. Sensors (Basel, Switzerland). 2020. 20(12). P. 18–35.

28. Weizman Y., Bäumker L., Fuss FK. Application of Sensor Technology in Wheelchair Sports for Real-Time Data Collection during Training and Competition and for Assessment of Performance Parameters: A Systematic Review and Future Directions. *Sensors.* 2024. 24(19). P. 63–73.

References:

1. Babalych, V.A., & Sirenko, S.S. (2025). Fizychna kultura i sport yak instrument realizatsii tsilei staloho rozvytku [Physical culture and sport as a tool for implementing the Sustainable Development Goals]. *Rozvytok fizychnoi kultury ta sportu v suchasnykh umovakh: novitni vyklyky, problemy ta perspektyvy* : materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii studentiv, aspirantiv i molodykh vchenykh, m. Mykolaiv, 31 zhovtnia 2025 r. Mykolaiv, 2025. pp. 215–217.

2. Babych, V.I., Yanovych, I.V., & Malkova, Ya.P. (2023). Poshuk shliakhiv udoskonalennia systemy otsiniuvannia znan maibutnikh fakhivtsiv v sferi fizychnoi kultury i sportu z osvitnoho komponentu «Olimpiiskyi, profesiinyi ta adaptyvnyi sport» [Search for ways to improve the system of knowledge assessment of future specialists in the field of physical culture and sports in the educational component "Olympic, professional and adaptive sport"]. *Teoriia ta metodyka profesiinoi osvity – Theory and Methods of Professional Education*, issue 61, vol. 1, pp. 85–88. [in Ukrainian].

3. Boiko, U.R., & Perederii, A.V. (2025). Formuvannia motyvatsii do zaniat sportom veteraniv rosiisko-ukrainskoi viiny [Formation of motivation for sports participation of veterans of the Russian-Ukrainian war]. Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Seriia 15. *Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport)*, issue 8 (195). pp. 20–25. [in Ukrainian].

4. Voropai, S.M. (2023). Hlobalizatsiini tendentsii rozvytku suchasnoho sportu: pozytyvni ta nehatyvni naslidky [Globalization trends in the development of modern sport: positive and negative consequences]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriia 15. Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport)*, 3K (162), pp. 94–99. [in Ukrainian].

5. Kashuba, A.A., Kovalskyi, V.V., Hodlevskyi, P.M., & Bovsunyk, D.V. (2025). Sotsialna intehratsiia ta adaptatsiia veteraniv ta uchasnykiv boiovykh dii v protsesi zaniat adaptyvnym sportom [Social integration and adaptation of veterans and combatants in the process of adaptive sports]. *Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Seriia 15. Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport)*, issue 6 (179), pp. 113–117. [in Ukrainian].

6. Latenko, S., & Khimich, I. (2025). Vykorystannia tekhnichnykh zasobiv asystyvnykh tekhnolohii v adaptyvnomu sporti veteraniv viiny [Use of assistive technology devices in adaptive sports of war veterans]. *Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Seriia 15. Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport)*, issue 3K (188), pp. 186-190. [in Ukrainian].

7. Lutsenko, I.M., Konoval, Yu.M., & Zolochevskyi, V.V. (2025). Adaptatsiinyi potentsial fizychnoi kultury dlia viiskovosluzhbovtsiv u protsesi reabilitatsii v Ukraini [Adaptive potential of physical culture for servicemen in the rehabilitation process in Ukraine]. *Akademichni vizii – Academic Visions*, issue 50, pp. 50–59. [in Ukrainian].

8. Myroshnichenko, V., Krupko, N., & Tsybrovskyi, A. (2025). Mizhnarodnyi dosvid sotsialnoi inkliuzii cherez adaptyvnyi sport u vyshchii osviti [International experience of social inclusion through adaptive sport in higher education]. *Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Seriia 15. Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport)*, issue 11 (198), pp. 137–141. [in Ukrainian].

9. Mytchyk, O., Kurchaba, O., Tarasiuk, V., & Klish, I. (2024). Mistse ta rol adaptyvnoho sportu u suchasnomu ukrain*skomu suspilstvi [Place and role of adaptive sport in modern Ukrainian society]. Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Seriia 15. Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport)*, issue 5 (178), pp. 117–121. [in Ukrainian].

10. Mishyn, M., Babalych, V., & Lavrynenko, M. (2025). Rozvytok paralimpiiskoho rukhu v umovakh hlobalizatsii [Development of the Paralympic movement in the context of globalization]. *Sportyvna nauka ta zdorovia liudyny – Sports Science and Human Health*, no. 1 (13), pp. 125–137. [in Ukrainian].

11. Mishyn, M., & Olkhovyi, O. (2025). Basketbol na krislakh kolisnykh yak zasib sotsialnoi intehratsii osib z invalidnistiu [Wheelchair basketball as a means of social integration of persons with disabilities]. *Aktualni problemy fizychnoi kultury i sportu v Ukraini ta yikh rozviazannia v konteksti nablyzhennia ukrainskoho naselennia do yevropeiskykh standartiv zhyttia* : vseukrainska naukovo-praktychna konferentsiia z mizhnarodnoiu uchastiu, 26–27 lystopada 2025 r., m.Uzhhorod: DVNZ «UzhNU», pp. 42–45 [in Ukrainian].

12. Novakova, L.V., Nazaruk, V.L., Davybida, N.O., & Bezpalova, N.M. (2025). Adaptyvnyi sport pry porushenniakh oporno-rukhovoho aparatu [Adaptive sport in musculoskeletal disorders]. *Medsystrynstvo – Nursing*, no. 2, pp. 26–28. [in Ukrainian].

13. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do Zakoniv Ukrainy «Pro derzhavni sotsialni standarty ta derzhavni sotsialni harantii» ta «Pro fizychnu kulturu i sport» shchodo zaprovadzhennia derzhavnykh standartiv u sferi fizychnoi kultury i sportu ta derzhavnykh sotsialnykh normatyviv nadannia posluh sub'iektamy sfery fizychnoi kultury i sportu [Draft Law on Amendments to the Laws of Ukraine…]. (n.d.). *Ofitsiinyi veb-portal Verkhovnoi Rady Ukrainy.* URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/CardByRn?regNum=5325&conv=9 (data zvernennia: 21.04.2026). [in Ukrainian].

14. Sushchenko, L.P., & Filatova, Z.I. (2025). Profesiina pidhotovka maibutnikh mahistriv do vykladannia adaptyvnoho sportu u zakladakh vyshchoi osvity [Professional training of future masters for teaching adaptive sport in higher education institutions]. *Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Seriia 15. Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport)*, issue 5 (192), pp. 161-163. [in Ukrainian].

15. Treninh «Shliakh do vidnovlennia: reabilitatsiia postrazhdalykh vid vybukhonebezpechnykh predmetiv cherez adaptyvnyi sport» [Training "Path to Recovery: Rehabilitation of Victims of Explosive Hazards through Adaptive Sport"]. (2025). *Ofitsiinyi veb-sait Ministerstva molodi ta sportu Ukrainy.* URL: https://mms.gov.ua/news/treninh-shliakh-do-vidnovlennia-reabilitatsiia-postrazhdalykh-vid-vybukhonbezpechnykh-predmetiv-cherez-adaptyvnyi-sport (data zvernennia: 21.04.2026). [in Ukrainian].

16. Uriad pidtrymav initsiatyvu Minsotspolityky shchodo sproshchennia dostupu veteraniv do sportyvnykh proteziv [The Government supported the initiative of the Ministry of Social Policy to simplify veterans' access to sports prostheses]. (2025, September 17). *Ofitsiinyi veb-sait Kabinetu Ministriv Ukrainy.* URL: https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-pidtrymav-initsiatyvu-minsotspolityky-shchodo-sproshchennia-dostupu-veteraniv-do-sportyvnykh-proteziv (data zvernennia: 21.04.2026). [in Ukrainian].

17. Shevchuk, O.K., Kohut, I.O., & Marynych, V.L. (2024). Orhanizatsiino-metodychne zabezpechennia pidhotovky treneriv z pytan inkliuzyvnosti v sporti yak komponent informatsiino-osvitnoho prostoru [Organizational and methodological support for training coaches on inclusiveness in sport as a component of the information and educational space]. *Sportyvna medytsyna, fizychna terapiia ta erhoterapiia – Sports Medicine, Physical Therapy and Occupational Therapy*, no. 2, pp. 154–161. [in Ukrainian].

18. Bowen, A.H. (2025). Investigating the impact of adaptive sports and recreation involvement for veterans. Dissertation, Clemson University. 137 p. [in English].

19. Brittain, I. (2025). The Paralympic Games explained (3rd ed.). London : Routledge, 302 p. [in English].

20. Caddick, N., Smith, B. (2014). The impact of sport and physical activity on the well-being of combat veterans : A systematic review. Psychology of Sport and Exercise, Vol. 15, no. 1, pp. 9–18. [in English].

21. Haiachi, M.C., de Ávila, E.B., Cardoso, V.D., Canuto, S.C.M., Kumakura, R.S., de Oliveira, A.F.S., & Mataruna-Dos-Santos, L.J. (2020). Military rehabilitation programs and Paralympic Movement. *Journal of Human Sport and Exercise*, 15(1 Proc), pp. 46–56. [in English].

22. Lee, K.K., Uihlein, M.J. (2019). Adaptive sports in the rehabilitation of disabled veterans. *Physical Medicine and Rehabilitation Clinics of North America*, Vol. 30, no. 1, pp. 289–299. [in English].

23. Lewis, A. (2022). "More important than winning": A retrospective online research survey evaluating the effects of participating in an adaptive sports program for wounded, injured and ill Australian defence force veterans. *Journal of Military and Veterans Health*, Vol. 30, issue 3, pp. 64–74. [in English].

24. Mishyn, M., Kamaiev, O., Skaliy, T., & Słomiński, M. (2025). Formation of wheelchair handling technique in players with disabilities by means of preparatory exercises. *Slobozhanskyi Herald of Science and Sport*, Vol. 29, no. 4 (supplement), pp. 93–99. [in English].

25. Radtke S., Doll-Tepper G. (2014). A cross-cultural comparison of talent identification and development in Paralympic sports: Perceptions and opinions of athletes, coaches and officials. Freie Universität Berlin. 223 p.

26. Ruban, L., Mishyn, M., Misiura, V., Anosova, O., & Honcharov, O. (2024). Physical culture and sports rehabilitation of amateur athletes after brain contusion with post-traumatic stress disorder in the training motor mode. *Physical Rehabilitation and Recreational Health Technologies*, Vol. 9, no. 6, pp. 503–510. [in English].

27. Van der Slikke, R.M.A., Berger, M.A.M., Bregman, D.J.J., & Veeger, D.H.E.J. (2020). Wearable wheelchair mobility performance measurement in basketball, rugby, and tennis: Lessons for classification and training. *Sensors*, 20(12), pp. 18–35. [in English].

28. Weizman, Y., Bäumker, L., Fuss, F.K. (2024). Application of sensor technology in wheelchair sports for real-time data collection during training and competition and for assessment of performance parameters : A systematic review and future directions. *Sensors*, 24(19), pp. 63–73. [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 30.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 31.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.11.2026